

Миодраг Новаковић

Два есеја

“ФИ ФЕНОМЕН” аутора Петра Доситеја Аранђеловића

22. октобра 2014. године, у жеку одржавања 59. међународног сајма књиге на Сајмишту, у просторијама издавача – Академског филмског центра – у Дому културе Студентски град у Београду, одржана је промоција књиге *Фи Феномен* аутора Петра Аранђеловића. Необична скупина људи од којих је већина зашла у своје седамдесете године, а коју је ђудљиви талас времена саставио и поставио у центар узаврелих, спонтано насталих и помешаних, нараштаја: Сава Трифковић, Мирослав Бата Петровић, Петар Аранђеловић, Андра Димитријевић. Била је то прилика да се опет гледају филмови и да се опет, као некад у Кино-клубу Београд, који их је као кино-аматере пре више од 50 година почео да окупља, разговара о поводима и значењима, о могућностима комуникације са филмом и филмском траком. У “Кинотеци” су, каже Сава Трифковић, својевремено гутали серије и серије најзначајнијих филмова до тада сним-

љених на Западу и разговарали, не о причама које су тамо гледали, него о поступцима, о томе како је шта урађено. Могућност дубоке комуникације са филмом и са филмском формом, био је основни интерес групе чији су чланови после покушавали да све што су у “Кинотеци” видели на особен начин искажу кроз своје монтажне резове и ауторске филмове. Тако је, по свему судећи, настао и филм *Екстаза* Петра Аранђеловића. Монтажни поступак у том филму сугерише саобраћајни удес и, као последицу свега, полусвесну девојку која лежи у кревету. Екстазу доживљава у својој свести. Мешају се ту, пише Аранђеловић приказујући истовремено на страницама своје књиге низове филмских кадрова преузетих са оригиналне филмске траке, делови документарног филма о филипинским обичајима, обнажене лепотице у колу на плажи, материјал снимљен на улицама Београда, саобраћај и жене у пролазу, материјал из тонског филма, кадрови једног америчког симфонијског оркестра. Најважније у целој ствари био је кино-про-

јектор који је саставио Аранђеловићев клупски колега, инжењер Љубомир Кондић. То је био двотрачни, цвајбанд, пројектор у коме су на једној траци били видео-снимци, а на другој тонски запис. Обе траке кретале су се кроз пројектор синхроно. Тако је музика америчког симфонијског оркестра била синхронизована са сликом. Материјал са глумицом Бранком Јовановић послужо је као драматуршки оквир приче, исто као што је амерички симфонијски оркестар ритмички повезао филм у целину. Монтажа је, каже Аранђеловић, музика и естетика филмске уметности. Филм *Екстаза* је, сазнајемо из књиге, одмах публику импресионирала својим ритмом, синхронитетом, паралелним радњама, садржајем и дизајном. Ту се ради о структури отвореног дела, како је то давно формулисао Умберто Еко. У фи феномену, чуло се на овом скупу, можда је најдаље отишао Сергеј Ејзенштејн са својом чувеном теоријом интелектуалног филма. Међутим, један од драматуршких и редитељски најкреативнијих и најфасцинантнијих начина употребе “фи феномена” који су реализовани до данас, видели смо на “ФЕСТ” – у 1971. године у филму Стенли Кјубрика *Одисеја 2001*. Тада су се на великом екрану узастопно сменила два филмска кадра, од којих је онај први лоциран у имагинарном времену праисторије, приказао руком дивљака из каменог доба бачену кост у васиону, дакле у сам освит, рађање и зору човечанства, у време које је протичало хиљадама година уназад, а већ први наредни кадар, показао је снимак космичког брода како орбитује око планете Земље. Лакомо око филмског

гледаоца, како би се у овој прилици изразио филмски естетичар и теоретичар Велимир Стојановић, захваљујући “фи феномену”, премостило је и у делићу секунде, као у анимираном филму, прогутало време које дели далеку хипотетичну прошлост од времена у коме се управо догађала далека будућност.

Ствар је у томе што је београдски филмски аутор, члан некадашњег Кино-клуба Београд и аутор књиге *Фи феномен*, Петар Аранђеловић, још давне, 1963. године, смело експериментисујући у филму *Екстаза*, бесконачним померањем филмског простора и филмског времена, полетео, у ствари, у сусрет Стенли Кјубрику и сада његовом већ славном филму *Одисеја 2001*, и то читавих осам година пре него што је тај филм настао.

БДЕЊЕ ДУШЕ У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА (17–20. октобар 2014)

Осма по реду филмска манифестација документарног и кратког филма под мотом “Бдење душе”, одржана је у Сремским Карловцима у времену од 17. до 20. октобра 2014. године. Захваљујући, пре свега, несебичном залагању и напорима иницијатора и организатора, посебно Мирослава Бате Петровића и Срђана Илића, “Бдење душе” одржало је континуитет и прерасло у традиционалан филмски и духовни догађај. У овој прилици манифестација је протекла у знаку обележавања стогодишњице Првог светског рата. Ученицима сремско-карловачке богословије, гостима и ауторима пристиглим из различитих средина,

представљена је, дакле, савремена филмска продукција утемељена како у токовима филмске алтернативе, тако и у класичној форми филмског документарца. Своје место нашли су и неки од домаћих дојена филмског екрана, али и ученици основних школа и, у оквиру почасног програма, аутори документарних и анимираних филмова из Русије, као и даровити, фасцинантно успешни млади дебитанти са тек стеченом дипломом високих филмских школа међу којима је, наравно, морамо то да истакнемо, сусрет са документарним филмом *Дах живоїа* и његовом ауторком Снежаном Брезо, стално запосленој у Радио-телевизијској кући у Бањалуци, најзначајнији. Пре доласка у Сремске Карловце, филм *Дах живоїа* који нас на најнепосреднији начин упознаје са драматичним сценама борбе за кисеоник неопходан за живот 12 беба које су свет угледале у несрећним околностима грађанског рата у Босни и Херцеговини, први пут је приказан на филмском фестивалу у Даблину у Ирској, где је освојио прву фестивалску награду. То је филм који је већ у себе инкорпорирао компоненту неправедног, несавесног и безосећајног међународног посредовања, биће, на срамоту оних који су о томе одлучивали, приказан и на фестивалу у Чешкој, затим на фестивалу који се зове “Први кадар” и одржава се у Сарајеву, а после награде освојене у Даблину ауторки филма, Снежани, упућен је позив из Српског друштва у Чикагу и за учешће у програму највећег српског фестивала у том граду.

Има, свакако, симболике у чињеници да у борби за информацију о прекраћеним и масакрираним судбинама

сарајевских беба, тих најмлађих невиних жртава и доживотних ратних инвалида, учествује и филмска манифестација која носи име “Бдење душе”, која се одржава у средишту православне богословије у Сремским Карловцима и која је протекла у знаку обележавања Првог светског рата.

Пуцањ “Младе Босне”, организације младих Срба, Хрвата и Муслимана, у надвојводу Франца Фердинанда, чиме се посебно бави филм *Сарајевски аїенїаїї 1914* аутора Божицара Зечевића и Жарка Драгојевића, сада постаје све јасније, био је изазван насилном анексијом Босне и Херцеговине, када је разлоге за ту анексију Аустроугарска монархија градила на филозофији супериорности и изузетности, на ставу којим се, у ствари, показује презир према другим државама и народима и оправдава насиље чак и над најсветијим датумима, као што је Видовдан у историји српског народа. С друге стране, ничим изазвано бестијално и шокантно убиство сликара, париског ђака и генијалног уметника, Саве Шумановића од стране усташа у Шиду, био је заиста пуцањ у срце Европе, у цивилизацију, у највеће европске вредности. О томе драматуршки виспрено и редитељски надахнуто сведочи филм *Сликар и берачица грожђа*, аутора Николе Лоренцина. Лоренцин је, пре свега, дошао до писама које је под дубоким утисцима о европском начину живота и луксузним ентеријерима у Шумановићевој кући, о снажном егзистенцијалном и културолошком западном утицају који се ту осећао на сваком кораку, о савршеном реду, елеганцији и отмености којом је била окружена, радознано и широм

отворених очију, из дана у дан, писала и сведочила, слала писма својима у Марибор, једна млада Словенка. Она се стицајем хаотичних, надреалних ратних околности ту задесила и прихватила улогу кућне помоћнице. Она је, између осталог, на крилима Шумановићеве палете, представљена и као једна од прелепих берачица грожђа! О њеном збуњеном и затеченом драмском лику као да највише сведочи истанчано филмско чуло Николе Лоренцина.

Тек после тог ничим изазваног пуцња у сликара Саву Шумановића, пока-

зало се зашто је историјски било нужно да се отвори Пандорина кутија и да се појави филмска продукција састављена од филмова као што су *Ходочашће Јадовинско* и *Сџан Неретић* аутора Мире Лолић Мочевећ и *Церска биџика*, аутора Милуна Вучинића и *Гвоздени њук* и *Српска хероина* аутора Бранка Станковића и, изнад свега, ничим изазвана смрт или доживотна патња 12 бањалучких беба и њихових родитеља, потресно и са префињеним осећањем за медијски израз, описана у филму *Дах живојиа*, ауторке Снежане Брезо.

